

gári pályán maradt negyedik testvérnek, Istvánnak fia, József, is fölvette és használta 1796-ban, mikor ez is a városi polgárok közé lépett; az apa és fiú önálló épületfakereskedéssel birtak; az ötödik testvér Mórícz volt.

Simai Lászlónak 1789 nov. 25. Komáromban kelt végrendeletének 3. pontja így szól: «Libros meos, albas vestes, duas reverendas æqualiter dividant inter se duo fratres mei germani Dominicanus et Piarista».

A Simai család az 1848 előtti években már nem fordul elő Komárom lakosai közt; miután pedig az akkor még iparában és kereskedésében virágzó városból nem szoktak a lakosok kiköltözni, valószínű, hogy a család kihalt.

Ugyan ez történt a Böhm családdal és a Szűcs család katolikus ágával is.

Az anyakönyvben hibásan írt Söcs nevet t. i. Szűcs-nek értelmezem, miután ily család létezett már 1587-ben is Komáromban, ellenben Söcs vagy Szöcs nevéek ottan soha sem voltak.

Idősb SZINYEI JÓZSEF.

ANJOUKORI NYOMOK A NAGYMIHÁLYI KAPLYONOK MULATTATÓIRÓL.

A nyírségi Kaplyon-család, mely eredetét a hét vezér egyikére, Köndre, illetőleg ennek egyik fiára, Kopjánra vezette vissza, a XIII. század második felében Jákó két fiát, Andrást és Jákót, anyai örökségükre, a zempléni és ungi nagy birtokokra telepítette át. A fiatalabb Jákó a zempléni főispánságot kapta, András azonban a királyi udvarnál rövid időre kegyvesztett lett, mert a fiatal IV. Lászlót egy alkalommal megbotozta. Büntetésül Jákóvarát elvesztette ugyan, de a következő évben már ungi főispán volt s testvérével együtt két birtokot is kapott még engesztelésül. Az örökségen és a közös szerzeményen András és Jákó 1335—36-ban, fiaik pedig 1337-ben osztottak meg, mely alkalomból az országbíró vagy az illetékes káptalan hivatalos okiratot állított ki az érdekelt felek részére. A tulajdonjog törvényes bizonyítékát rejtő pergament lapokat gondosan őrizte mindegyik fél és minden ké-

sőbbi örökös. Így maradtak fenn az említett anjoukori osztálylevelek is egész napjainkig a gróf Sztárayak tulajdonában, mely főuri családunk ép a birtokában levő régi okmányok alapján az osztályos nagymihályi András egyenes leszármazottjának bizonyult. Ezen levelek újabban gróf Sztáray Antal szives támogatásával és Nagy Gyula mintaszerű szerkesztésében kiadásra kerültek s ma már bő forrását képezik történetünknek, — sőt irodalomtörténetünknek is, mivel az énekmondók és egyéb mulattatók sűrű homályban hagyott történetéhez pár igen élénk világot vető adalékot szolgáltatnak.

Kettő azon 1337-ki levélben található, melyben az egr-i káptalan arról ad hiteles tanúbizonytságot, hogy nagymihályi Jákó fiai és unokái a nemzetségi osztály szerint nekik jutott javakon békés egység útján megosztottak. A hosszú levél legnagyobb része a birtokok határainak részletes megjelölésével foglalkozik. Minket ez alkalommal a Nagymihálytól keletre eső két Rywche (ma Sáros- és Felső-Reviscse) határa érdekel, melynek megjelölése keletről, a Ribnicha (ma Ribnyicze) pataknál kezdődik s folyik tovább a nyugatnak terülő lapályon egy tölgy alatti határdomb és több száraz fatörzs mellett; *quas transeundo, ad plagam septemtrionalem vergendo, venit ad quendam campum Igrischtya vocatum, quem per medium dividendo, ad eandemque plagam septemtrionalem et ad longum spatium per metas in ilicis arboribus consignatas transeundo, iungit quandam viam de ipsa villa Riwcha in dictam aliam villam similiter Riwcha vocatam ducentem, iuxta quam est una arbor ilicis metam terream sub se habens (az eredetiben hibásan: habentem) . . .**) A szláv képzővel ellátott Igrisch név Igris-i jelentéssel bír, miből az igriczekre vonatkozó árpádkori oklevelek tanulsága szerint azt kell következtetnünk, hogy a szóban forgó mezőség azoktól az igris-mulattatóktól kapta nevét, kik azt valamikor a nagymihályi uraságtól haszonélvezet fejében birták.

A határjelölés részleteit azért közöltük, mert a hová oklevélünk az Igrischtya mezőt helyezi, oda ma az Ung vármegyei Gajdos falu esik. Ezen kis falut az 1864-ben kitöltött helységnévtári tudakozó ív szerint a gróf Sztárayak csak a múlt század végén

*) A nagymihályi és sztárai Gróf Sztáray család oklevéltára I. 126.

telepítették fölvidéki jobbágyaikból. Azt nem tudhatjuk, hogy a ruthen települők keresztelték-e el Gajdosra, vagy hogy a régi név már a beköltözés előtt elváltozott; de az bizonyos, hogy a mai az anjoukorival szorosan összefügg.

A lakosság ma már semmit sem tud a falu nevének régi értelméről; furcsának tartja s magyarázatát helyes érzéssel a homályos múltban keresi. A mit talált, csak halvány mondai szál lehetett, melyet később a szabad képzelem ráaggatott czafrangjai ép úgy elleptek, mint az íráshibák a gajdosi szentatya azon sorait, melyekben az említett lapon ezen mondai okoskodásról beszámol. «Ezen községnek — írja — országszerte ismeretes mint Gajdos, mely Ruth-szláv nyelven annyit tesz mint gajdiczi vagy is egy bizonyos duda féle muzsika nem, — a' honnan a' monda szerint a község elnevezése származik, mert azt állítja a lakosság, hogy e' helyen hajdan erdőség és Cserjés lévén ott egy kunyhó forma ház állott, hol is egy Gajdos vagy muzsikus magányban élvén a' körül falvakból az ifjúság e' helyre táncolni és mulatni kijárt.»¹⁾ A gajdos szó csakugyan szláv eredetű, de értelme szerint nem a gajdiczi-ből származik, hanem a gojk és goikatiból, mely lármát, kiabálást jelent. A gajd különben már régi szavunk, mely neszes, csufolódó éneket jelent, a mi később az énekmondók műsorában is szerepelt mint lakodalmi és egyéb mulatsági gajd.

A következő adat ugyanezen oklevélben, Ztranyan (ma Sztranyán) határának megjelölésénél merül fel. Mivel ezen birtok a család főfészkének, Nagymihálynak tőszomszédja volt, belőle egyenértékű részek hasítottván, András és Jákó utódai között gondosan megosztatott. Mete autem — olvassuk az új határ megjelölésénél — quibus dicte partes ipsorum locorum sessionalium a se invicem distinguntur, ut ipse parte retulerunt, hoc ordine proceduntur: prima enim meta incipit in fluvio Laborch vocato, et de eodem fluvio quasi ad plagam orientalem exeundo, transit per comunem ortum Egidii dicti Solthyz et Thome istrionis hospitum de eadem, et currendo ad eandem plagam, exit de ipsa villa et iungit quendam alveum aque Mocharos vocatum, pro meta per partes derelictum — etc.²⁾

¹⁾ Pesty Frigyes: Magyarország Helységnévtára. LVII, 4. köt. 37. l. A M. Nemzeti Múzeum kéziratárában.

²⁾ A n. és sz. gróf Sztáray os. oklt. I. 129.

Histrío és istrío alatt olyan mulattatót kell értenünk, ki táncz és zene mellett tréfás dalokat gajdolt vagy prózai, sőt legtöbbször póriás bohózatokat adott elő. Valami keverékét képezte az inkább énekmondó és zenész jocularornak és a kizárólag néma-játékos mimusnak. Hogy a mulattatók ezen három czéhe már az Árpádok alatt is egymást kiegészítve virágzott, azt az 1279-ben tartott budai zsinat VIII. határozatából tudjuk, mely a többek közt ezeket mondja: Clerici officia, vel commercia non exerceant, maxime inhonesta: mimis, histrionibus, et jocularibus non intendant et tabernas prorsus evitent nisi forte causa necessitatis in itinere] constituti.*) Az oklevelek eddig mindig jocularorokat emlegettek s úgy látszik, hogy mindig a tisztességesebb énekmondókat és zenészeket értették. A nagymihályi Kaplyonok anjoukori oklevele azért fontos, mert az első adalékot szolgáltatja arra nézve, hogy azon hatalmas kegyuraknál, kik hangszer-játszó igriczeket tartottak, a pajkos histrío is földet kapott szolgálata fejében.

A középkori histriók és mimusok a később kifejlett modern színészetnek voltak elődei. Életük barangolásból állt, mert a mulatságos műsor csak addig vonzott és jövedelmezett, míg újdonsággal győzte. Anyaországuknak Itáliát szokás tekinteni, hol az alakoskodó művészet classicus hagyomány volt s terjedését a neki való heves vérmérséklet is nagyon elősegélte. A gyors elszaporodás és kényszerű vándorelet csakhamar az ország és nemzeti nyelv határán is átszorította őket. A hol énekeik szövegét, tréfáik élet nem értették, oda majmot, tevét és egyéb bámulni valót vittek, hogy a szemfényvesztés, táncz, torna, némajáték és egyéb látványosság műsorát ilyesmi mutogatásával is bővítsék. E komédiás csoportok jártak Franciaországban, a német tartományokban s bizonyára felkeresték Magyarországot is, bár erre az Árpádok és Anjouk korából történeti bizonyíték nem maradt. A magyar fajnak sohasem volt hajlama a vig alakoskodásra; ha azonban a budai zsinat már 1279-ben országos nyavalyának tekinthette a mimusok és histriók szereplését, méltán föltehető, hogy a nagy elterjedést idegeneknek, első sorban olaszoknak, köszönhattük.

*) Péterffy: Sacra Concilia I. 107.

Tamás histriót csak a jószerencse vitte a nagymihályi Kaplyonok körébe. Az oklevél világosan hospesnek, idegen jövevénynek mondja. Az is érdekes, hogy Egyeddel közösen birta a rendelkezésére bocsátott földet; Egyed pedig soltész (scultetus, schultheiss) volt, vagyis a letelepített jövevények főnöke. Ezzel egyszersmind azon gyanunak is kifejezés van adva, hogy ő nem volt magyar. De mivel a birtokadomány hivatásszerű vándorlásának egyszersmindenkorra végét szakította, méltán föltehető, hogy ha kezdetben csak a velejött települőket és a nyelvüket értő urakat mulattatta, idővel módjában állhatott az ottani magyar jobbágyokat is gyönyörködtetni tréfaival és dalaival. Ma a Sztárayak ősi birtokait nagyobb részt tótok és eltótosodott ruthénok lakják ugyan, de a családi levéltár XIII—XIV. századi okmányai minden kétségen felül helyezik, hogy ott a vagyonszerző ősök idejében magyar nép lakott. Ezt leginkább az általunk is idézett határjárási levelek bizonyítják, melyek a dülök, folyók, erdők, dombok stb. megjelölésénél mindig tősgyökeres magyar neveket emlitenek. Hogy a mi 1337-ki levelünknel tovább ne menjünk, álljanak itt belőle a következő nevek: Sumospataka, Hamuschpataka, Sospatak, monticulus vulgo domb, Tybawzyi, egwrf, Tekerespatak, fluvius Zuchogo, silwafa, sylfa, jwharfa, silva Saruschkorongh. nyarfa, Lygethreth, nemus Mocharoseberek, fluvius Torna vulgo Naghrew, Vyzzamenewpatak, Zombotheyg stb.

Idéztünk a geredchei határ helyneveiből is, mert ezen birtok bennünket azért fog érdekelni, mivel hozzá a középkori magyar énekmondók egyik legérdekesebb emléke fűződik. A község nyomát ma már hiába keressük térképeinken és helységnévtárainkban; csak a nagymihályi Kaplyonok középkori okleveleiben fordul elő, később azonban végleg nyoma veszett. A határjáró levelek tudósítása szerint a Laboreza folyó keleti partján feküdt s Nagymihálynak és Sztranyánnak észak felől szomszédja volt. Minden nemzetiségi osztálynál szerepet játszott, de minket csak egy 1358-ki levél rávonatkozó sorai érdekelnek. Ezen levelet az egi káptalan állította ki annak bizonyítására, hogy Szécsy Miklós országbíró ítélete értelmében nagymihályi László unokája, Eufrosina részére az apai örökségből járó leányi negyed törvényesen kiharasztott. Az osztálynál tizenkét falu szerepelt: isto modo, quod in singulis dictis duodecim possessionibus suis singulas dimidias curias seu mansiones, vulgo teluk dictas, pro habitatione hospitum

et iobagionum sepedicte nobilis puelle contulisset; videlicet in dicta possessione sua Pereche quendam hospitem Ztochk nominatum cum dimidia curia inter sessiones Thome fabri et Buyk, item in possessione *Geredche* Johannem Oruz, et Dymith hospites similiter cum media curia *inter sessiones Michaelis dicti Baynuk et Stephani fyellatoris*, in possessione Felztara Yeklinum hospitem similiter cum media curia inter fundos Michaelis filii Wychuk et Emerici*)

A fyellator szó magyarázatát a középkori barbar latinság Du Cange-féle szótárában kell keresnünk, hol a viela, viella, továbbá a viola, fiola, fiala, vitula, vidula egyet jelent a franczia viola, vielle és a nemzetközibb violin, violen, violono szóval. Az alatta értett húros hangszer kezelőjét viellatornak, szövegünk orthographiája szerint fyellatornak, francziául vielleurnek nevezték. A németek violinja (Geige) a Minnesängerek korában fidel volt. Ezen játszik a Nibelung-monda Volkerja s az egyik Reimart hangszeré után megkülönböztetésül Fidelernek nevezték. Nyelvünkön ezen fogalmat ma a „hegedű“ fejezi ki, miből az Oklevéltár szerkesztője igen helyesen azt következteti, hogy az 1358-ki fyellator színtén hegedűs, régiesen hegedős volt. Ez azért fontos, mert az eddig legrégebnek ismert hegedős a Hazai Okmánytár 1437-ki Simon hegedése volt s utána az 1499-ki Hegedws György következett (Gr. Károlyi Oklt. III. 35.) Velök szemben volt már egy Johannes dictus Kobzos de Zobodi nevű homo regiusunk 1326-ból (Anjoukori Okmt. II. 248.) és az ismert Regus 1219-ből; de azért irodalomtörténetünkben és tudós krónikafordítóinknál még mindig a történeti bizonyíték nélkül álló, eszményi hegedős fejezte ki a legrégeb énekmondók fogalmát.

Vámbéry meglepő adalékai a kirgizek és mongolok koboz, kobuz nevű hangszeréről (mi alatt ezüstfából készített guitárt és hegedűt értenek), kétségtelenné teszik, hogy a pengető húros hangszer mi is keletről hoztuk. Eszerint a kobzosokat kellene ősbibb énekmondóknak tartani. Mivel azonban a vonós hangszer megjelenésére, a nyugateurópai népek közös forrásra visszavezethető elnevezései mellett, szintén eredeti magyar szót használunk, teljes joggal föltehetjük, hogy hegedőseink is voltak már akkor — vagy talán már előbb is — midőn a nyugati fidlerek, vielleur-ök, viella-

*) A n. és sz. gróf Sztáray cs. oklt. I. 301—302.

torok működtek. A mi oklevéltári adatunknak nagy érdeme az, hogy egy hegedős nevét azon időből őrzi, melyből a kobzosokra vonatkozó legrégibb adatok fölmerültek. Ezzel a történeti differenciák el vannak ütve; a két hangszer őseredetére vonatkozó kéte-lyeket pedig az egyetemes zenetörténelem oszlathatja el, mely az általunk koboznak és hegedőnek nevezett két hangszer XI—XIII. századi válfajai közt alig tud egyéb különbséget tenni, mint azt, hogy az egyiket úgy pengették, a másikat nyírettyűvel vonták. A magyarországi németség és a reformatióval kezdődő nagy nyugati befolyás a lantot kezdi divatba hozni. Ezen gitárszerű pengető hangszert a spanyolországi arabok és a keleti arabok ellen küzdő keresztések terjesztették el. Hozzánk a németek közvetítésével került s kiszorította a vele rokon kobzot. Tinódi már Lantos Sebestyén volt; utánna két emberöltővel Szepsi Csombor Márton megbámul egy különös francia hangszert, s mivel épen Chalonsban látta, hisz azoknak, kik Attila idejéből származtatták, s hisz a saját homályos történeti combinációjának is, midőn azt úti emlékeiben koboznak nevezte. A literatus lantosok mellett volt a lenézett hegedősök osztálya. A szidalmak után következtetve, ezek az alsóbb osztály énekmondói lehetek. Műveletlenségüknek köszönhető, hogy ők egy ősi czéh conservatív folytatói maradtak. Első sorban rajtuk ragadt a régi név, pedig az ügyes külföldi hangszerekészítők az ő hegedőjökön is sokat változtattak, s miként a pengető hangszereknél történt, úgy itt is minden változat új nevet kapott.

A mi most már István hegedős személyiségét illeti, az oklevél szövegéből első sorban azt lehet ráolvasnunk, hogy a nagymihályi urak született jobbágya volt. Határozottan ki van téve, hogy neki és Mihály bajnoknak külön sessióik voltak, melyek közé az oroszoknak nevezett János és az oroszos nevű Dimit jövevény közös kúriája esett. Ezt ők szolgálattétel fejében élvezték, mint akár a velök egy sorban említett Tamás kézműves. A nagyobb méretű királyi javakon az ilyen alattvalók foglalkozás szerint csoportosítottak, mit az általuk benépesített telepek neveiből tudunk. Ezért fordul elő a középkori oklevelekben annyi Solymár, Solymcs, Kulcsár, Lovászi, Szakácsi, Kovácsi, Igriczi stb. A név állandósítását azonban csak abból lehet megmagyaráznunk, hogy a lakók hivatásszerű foglalkozása egyszersmind hagyományos is volt; a szakácmesterség ép úgy firól fira szállt, mint a sólyom-

tanítók és az igriczek mestersége. Az ország bárói gazdaságukhoz képest csak sessiókat adhattak ugyan, de a kiknek adták, azokra ép oly állandó szükségük volt, mint a nagyobb méretű királyi háztartásnak. Az igriczek inkább zenészek lévén, csak nagyobb testületekben szerepelhettek: ezért kaptak aztán a nagymihályi igriczek is egész mezőiséget. Midőn azonban a vagyon többszörösen földaraboltatott, nekik is oszlani kellett, a mi náluk a pusztulást jelentette. Az általunk idézett osztálylevél félig-meddig már az utóbbi esetet sejteti velünk. Tamás histrio csak későbbi beköltöző volt, de mint kedvelt egyén közvetlen az urak fészke mellett kapott telket. István hegedőse sem esett Nagymihálytól messze. Különben is nála az bir fő fontossággal, hogy a sessiót maga bírta, a mi szintén erős bizonyíték arra, hogy önálló hegedős énekmondó volt és nem valamely zenész-testület egyik hegedőse; hogy mint örökös jobbágy a sessiót foglalkozása révén élvezte, a mi foglalkozása hagyományos voltát föltételezi; hogy mint hagyományos mesterséget fűző örökös jobbágy ép oly gyökeres magyar volt, mint a nagyterjedelmű uradalmak azon többi népessége, mely a határjárásnál megjelölt birtokrészeknek hamisítatlan magyar neveket adott.

Az igriczek, Tamás histrió és István hegedős emlékét őrző osztálylevelek csak 21 évi időközben irattak. Ha ezen közelséghez hozzávesszük, hogy a három adat csak esetlegesen merült fel egyetlen főúri család birtokainak határjárásánál, az anjoukori mulattatók virágzására igen örvendetes következtetést vonhatunk. Az árpádkori nyomok a tatárjárás utáni időre esnek s majdnem kivétel nélkül a királyi jocularok földjeinek eladományozásáról tudósítanak. Ez a koronajavak elharácsolásának szomorú idejére esik. A szerencsétlen gazdálkodás célja a hatalmas urak lekenyerezése és a királyi tekintély támogatása volt, mely utoljára is azon végződött, hogy törvényhozásilag kellett gondoskodni a koronás főt megillető tiszteletről. Ilyen viszonyok közt igen érthető, ha a nagy háztartásban legelőször is a mulattatók szolgáltatták a nélkülözhető felesleget. Az egyházaknak adott igriczbirtok későbbi lakói bizonyára felhagytak elődjeik hagyományos mesterségével, sőt a legtöbb világi kézre került jocular-birtok is csak névben tartotta fenn régi haszonélvezői emlékét. Eddig csak egy jocularorról volt tudomásunk, a ki már nem a királyiak közé tartozott. A káli Mikót értjük, kinek 10 holdnyi földjét az Oghus nemzetségből származó Csaba és Bánd testvérek 1296-ban elad-

ják monoszlai Saul fiának, Gergely mesternek. Ezen énekmondói birtok törmeléke lehetett a közeli Tihany eladományozott várjavainak. Ugyanezt lehet mondanunk a nagymihályi urak Igrischtyájáról, mely egy másik királyi várhoz, Ungvárhoz, ép oly közel esik, mint Nagymihályhoz. Ez csak föltevés ugyan, de a többi Igriczi további sorsáról még ennyit sem tudunk.

A nagymihályi Kaplyonok idézett levelei a homályos kérdésre egészen új világot vetnek. Belőlük ismerjük meg legelőször azt a különben igen természetes jelenséget, hogy azon arányban, melyben a királyi háztartás fénye vész, a meggazdagodó főuraké növekedik. Amott elbocsátják a jocularokat s itt még a bolondos *histrio* is telket kap. Az ungváriak egykori igriczei elszélednek ugyan, de helyettök találunk egy énekmondó hegedőst. Miért ne lehetett volna ez máshol is így? Ha a mulattatók egyik főuri család háztartásában szerepet játszottak, bizonyára szerepeltek azon egykoruakéban is, kiknél a határjárók nem botlottak meg telkeikben. A Sztárayak levéltára mellett eddig csak két nagy családi levéltár került nyilvánosságra, a Zichyeké és a Károlyiaké. Ezekből a középkori főurak háztartásának általános képét még nem lehet megalkotnunk; de már ezen aránylag kevésből is megbizonyodhatunk a felől, hogy az a szerencsés véletlen, mely a Kaplyonok ungmegyei birtokán élő mulattatók emlékét megőrizte, munkás volt más alkalommal is. A Zichyek egyik 1364-ki levelén, mely Kelecseni Donch és fiainak a Kasoki családbeliekkel létrejött egységéről tudósít, a következő határjelölési eset olvasható: *quod possessiones Komar et Kosuh parva vocate aplaga meridionaly adiacentes, usque admetas possessionis Baranch nominate super quibus Nicolaus dictus Kobzos, et nob consors sua mediante sacramento suo iustificassent Juramentum deposuissent, cessissent et deuenissent donch et flys suis formam electionis ipsorum possidende.* (Zichy Okmt. III. 255.) Ezen kobzos a szomszédos Zemplénből való és István hegedősnek kortársa. A találkozás és az a gyakori véletlen, mely emléköket megőrizte, csakis a virágzás korában volt lehetséges.

Fájdalom, hogy az ilyen oklevelek megjelenése szintén csak véletlen számba meg. Derék szakembereink, kik a levéltárakat kutatják, csak az érdekes, természetesen csak a történelmileg érdekes okleveleket vadászzák. Így aztán épen nem lehet csodálni, hogy a mulattatók szegény ördögei, kiket az oklevél csak mellelleg

szokott érinteni, figyelmen kívül hagyatnak. Pedig kár, mert a róluk szóló helyek irodalomtörténetünk azon részét gazdagítják, hol a cseppnyi adat még nem tengerbe esik.

SERESTYÉN GYULA.

HAZAI IRODALOM.

Fazekas Mihály Ludas Matyija. A bécsi 1817-ki második kiadás után sajtó alá rendezte, szerzője rövid életrajzával ellátta *Mátray Lajos* gymn. tanár, Szatmártt, 1891. — Ára 20 kr.

A pár sornyi előszó kijelentése szerint e kiadás első sorban a tanuló ifjúság számára készült, de szolgálatot akar tenni a nagy olvasó közönségnek is, «mely Fazekas művét már talán csak *névről*, vagy úgy sem ismeri». Szívesen védelmére kelnének a leszólt közönségnek, ha bennünket a címlapon jelzett életrajz nem hallgattatna el azzal, hogy még *Mátray* sem ismeri a «Ludas Matyi» azon újabb kiadásait, melyekre védelem esetén hivatkozni akartunk. Azt olvassuk ugyanis, hogy a kis mű «utolsó kiadását 1836-ban Lovász Imre Debreczeni doktor eszközölte». De ez nem áll, mert a bécsi 1815-ki első kiadást, 1861-ben újra lenyomatták Debreczenben; a bécsi 1817-iki második javított kiadást pedig a Vasárnapi Ujság tette közzé 1884-ben. Tehát semmi alapja sincs az ilyen felajdulásnak; «a hozzáférhetetlenség is segítője volt az elfeledésnek, hiszen mostanság Fazekas «Ludas Matyi»-ját jobbadán csak a múzeumok ismerik».

A múzeumok ezen kiváló tiszteletben tartása ösztönözt bennünket arra, hogy Fazekas műveinek azon példányaiba is beletekintsünk, melyek a Nemzeti Múzeum könyvtárában őriztetnek. Itt a Lovász Imre által közzé tett verseken kívül csak a «Ludas Matyi» második kiadása van meg, mely valamikor Bacsányi tulajdona volt. Ezen példányon két bejegyzés olvasható. Az egyik szerint a szerző nevét rejtő F. M. Szerdahelyit jelentené, mit egy későbbi olvasó Fazekas Mihályra javított ki; a másik csak ennyit mond: lásd: «*Századunk*. 1840. 13. szám. Február 13». 102. lap. Ezen utalást az írta, ki a füzet szerzőjének Szerdahelyit tartotta, mit a vonások azonosságán kívül még a pontosan megjelelt hely tartalma is bizonyít. Egy *Levél* van ott lenyomtatva, melyet Gróf Fáy István máltai vitéz írt Lisztről és a pesti magyar színházakról. «Szerdahelyi — olvassuk többek közt — valamint mindig, úgy most is megmutatta, hogy őt az Isten comicus-